

ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ КОМПАНИИ И БЕЗБЕДНОСТА
PRIVATE MILITARY COMPANIES AND SECURITY

Оливер Бакрески,
Филозофски факултет, Институт за безбедност, одбрана и мир,
Скопје, oliverbakreski@yahoo.com

АПСТРАКТ

Приватните воени компании години назазад имаа подредена улога и се наоѓаа во широката поделба на работата на државните сектори каде што најчесто нивната работа беше потценувана од јавниот безбедносен сектор, маргинализирана од медиумите и неприфатени од обичните граѓани. Меѓутоа, денес, во повеќето земји, оваа перцепција е променета и на нив сè повеќе се гледа како на реален субјект кој извршува најразлични активности. Така, од релативно неприфатливи, овие компании станаа претпознатливи со што се конвергира негативното мислење за приватните воени компании во позитивно што е дијаметрално спротивно од претходното. Со други зборови, трансформацијата направи делумно да го привлече вниманието на академската јавност и се отвори суштинска дебата за оправданоста од постоење на овие компании. Во трудот се анализирани основните аспекти на приватните воени компании, а потоа подетално се навлегува во централните прашања: „Што се приватни воени компании?», „За кого се наменети нивните услуги?», „Какви се сличностите и разликите со платениците?“.

Клучни зборови: безбедност, компании, воени компании, приватни воени компании, платеници.

ABSTRACT

The private military companies had an inferior role during the previous years and were found in the broad labor division of the public sectors, where their work was underestimated by the public sector, marginalized by the media and unaccepted by the ordinary citizens. However, today, in most of the countries, this perception is changed and they are viewed as a real subject which performs various activities. So, from relatively uneconomical, these companies became recognizable by the converged negative opinion to positive, diametrically opposite from the previous one about the private military firms. In other words,

the transformation partially drew the academic's public attention, and a debate was opened about whether the existence of these companies is justified. This paper analyses the basic aspects of the private security companies, and then it is a more detailed penetration into the central issues "What are the private military companies?", "Who assigns their services?" "What are the differences and the similarities with the mercenaries?"

Key words: security, companies, military companies, private military companies, mercenaries.

ВОВЕД

Во теоретскиот дискурс често се поставува прашањето што се приватни воени компании и кому му служат? Тие за себе тврдат дека се најдетална професионална војска, дека го спроведуваат законот, дека се грижат за безбедноста, дека го чуваат мирот и изведуваат мировни операции низ целиот свет, односно феноменот под дискусија – приватна воена компанија (ПВК), може да биде разгледуван како концентрација на моќ и уште еден натпреварувач во натпреварот барајќи го сопствениот дел, преку новофокусиран продукт на насилство, во горенаведената распределба на пленот од војната (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Иако во некои форми коишто се слични на платеништвото повремените ПВК имаат развиено софистициран бизнис-модел или посебен метод на работа компатибилен со потребите и критиките на државнобазираниот меѓународен систем по Студената војна. Оваа софистицираност им овозможила да ги придобијат имплицитната и експлицитната легитимност. Особено вознемирувачки исход е дека додека економските цели се прифатени како двигател на војувањето, барем имплицитно, сепак не е прифатено од страна на населението дека тоа е единствена или главна причина за одење во војна. Ова се должи на фактот дека една економска војна може да биде социјално или политички непријатна за мнозинството во модерното време (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Приватните воени компании им даваат на своите клиенти редица услуги поврзани со безбедноста. ПВК се различни од платеничките групи, кои се дефинирани со меѓународен закон како поединци или војски кои се најмени да ја урнат владата со сила или да го поткопаат државниот поредок (Johnson Brian, 2005). ПВК, пак, спротивно се корпорации што имаат договори со легитимните влади, служејќи на некој начин во овие

земји да се подобри воената способност. Овие ПВК биле користени од земји кај кои недостига политичка волја да се вклучат во воени активности, кои се чувствителни на герилска војна, на кои им недостига степен на воена подготвеност или кога се во ситуации кога не можат да го одржуваат јавниот ред. (Johnson Brian, 2005).

Приватните воени компании за првпат се појавиле за време на Втората светска војна и особено кога геополитичките промени и реформите на вооружените сили на многу земји по завршувањето на Студената војна доведоа до брз пораст на индустријата на создавање приватна војска. Денес, повеќе од 150 компании ги нудат своите услуги во над 50 земји во светот. (Славески С., 2009).

Генерално, приватните воени компании дејствуваат како мали советодавни фирми, но и како големи транснационални корпорации кои обезбедуваат логистичка поддршка, потоа изнајмуваат борбени хеликоптери, обезбедуваат сили за борбени дејства и ги даваат сите видови услуги при помагањето во борбени операции. Во основа, не постојат приватни воени компании што се специјализирани само за одредени задачи, туку услугите кои ги нудат се испреплетени во зависност од побарувањето на пазарот и способностите на приватните воени компании да се приспособат на пазарните потреби.

Исто така, приватните воени компании нудат современи технолошки вештини во области каде што вооружените сили повеќе не можат да си дозволат да обучуваат персонал или да создадат можности за атрактивна кариера. Во други случаи, приватните воени компании го заменуваат капацитет што не постои. Други групи ги користат приватните воени компании за да им помогнат да функционираат во опасни опкружувања. Некои истакнуваат дека приватните воени компании се од потенцијална корист за ООН и за други меѓународни организации зашто нивното распоредување би подлежело на помала политичка контроверзност отколку една одлука за распоредување национални трупи под покровителство на ООН. Поедници и групи понекогаш ги користат приватните воени компании за поподмолни цели, како што се соборување влади или заштита на нелегални активности. (Славески С., 2009).

Во основа, правото за употреба на детални ресурси за војна коишто имаат потреба од надзор и одобрување, се врши преку одговорноста на Владата и индиректно преку населението. Во секој случај, ПВК овозможува употребата на деталните ресурси да бидат проширени надвор од рамките на надлежноста. Со други зборови, ПВК е по природа антидемократска. Може да се додаде дека Владата најчесто не е во можност да собере доволно поддршка помеѓу населението за нивните потреби и желби. Оттука таа се обиду-

ва да го заобиколи јавното мислење за нејзните активности. Не се прави никаква разлика кога ПВК помага едно непопуларно диктаторство да одржи контрола врз вознемиреното население во „банана држава“ или ПВК е агент од прв ред којшто ѝ помага на Владата во достигнувањата на нејзините геополитички цели. Кога Владата се вмешува онаму каде што нема доволно поддршка за воена интервенција, сугерира дека легитимноста на целите или објективностите, за кои е потребно да се договори со ПВК, е дискутабилна. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Во основа, приватните воени компании онаму каде што се гледаат како обична врска на договори, тешко е да инсистираат на пропуст и едноставно да судат какво било ограничување на бизнис активностите. Термините за правилата може да бидат расправани, дека една добивка од врската на договори е потенцијално значајно олеснување во поврзувањето на одговорност на поединците за акциите во компанијата. На пример, олеснувањето за приватните воени компании, каде што потпишувањето договор поминува во легална форма, директорите можат да бидат одговорни за политиката на компанијата, што резултира со недостатоци и повреди на целта како интернационални загуби. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

ШТО Е ПРИВАТНА ВОЕНА КОМПАНИЈА?

Иако типологиите ни претставуваат еден концептуален поглед за тоа што се приватни воени компании, многу лесно може да се згреши во интерпретацијата на терминологијата која се користи бидејќи потекнува од симболични истражувања. Дефинициите можат да понудат понатамошни насоки. Сепак, бидејќи не постојат многу дефиниции достапни да се направи компаративна анализа, ќе бидат презентирани неколку обиди за дефинирање на приватните воени компании и ќе следи една работна дефиниција која најблиску ги детерминира состојбите во оваа сфера. (Ortiz Carlos, 2010).

Една од дефинициите за приватните воени компании е дека тие се специјализирани во воени вештини, вклучувајќи и борбени операции, стратегиско планирање, прибирање разузнувачки информации, оперативна поддршка, логистика, обука, набавка на опрема и одржување на оружје и друга опрема. (Schulz, Sabrina; Yeung, Christina, 2005). Исто така, за нив се вели дека се деловни компании кои имаат за цел да прават профит преку обезбедување воени услуги во областа на консултантските услуги, логистиката и борбените активности. Во конфликтни области како што е Ирак, на пример, тешко е да се прави разлика помеѓу регуларната армија која е ангажирана и приватните воени

компанији кои се занимаваат со договор за поддршка на редовните безбедносни сили, и често не е можно да се направи разлика меѓу редовните војници од нивните приватни колеги, кои, на пример, се ангажирани во заштитата на конвои или стока. (Fabien, Mathieu; Dearden, Nick, 2006).

За целите на овој труд, приватните воени компании се фирми кои нудат специјализирани услуги за време на војни и конфликти. Тие се разликуваат од другите елементи на безбедносниот систем по организациската структура и мотивираноста. Имено, тие се регистрирани фирми со корпоративски структури и ги даваат своите услуги главно заради добивка, а не од политички причини (Славески С., 2009). Најчесто услугите што ги даваат приватните воени компании се многубројни. Во практика, најчесто се истакнуваат следните: директна борба, разузнавачки информации и обука, безбедност во конфликтни зони, консалтинг (советување) и планирање, техничка помош, оперативна и логистичка поддршка (набавка на оружје, опрема за одржување, итн), деминирање и постконфликтна реконструкција. (Schulz, Sabrina; Yeung, Christina, 2005).

Приватните воени компании се дефинираат и како законско формирани меѓународни компании кои нудат услуги на клиенти што вклучуваат потенцијал за употреба на сила на систематски начин, во воена и во паравоена смисла, како и засилување, трансфер, олеснување, одвраќање или деактивирање на овој потенцијал, или знаењето потребно за негова примена.

За целосно разбирање на значењето на оваа дефиниција, следат неколку објаснувања:

законски формирани. Како и вообичаените компании, ПВК плаќаат даноци и влегуваат во договорни спогодби, најчесто како спогодби за соработка со владата, со меѓународни и со невладини организации и со мултинационални корпорации. Некои ПВК, пак, се наоѓаат на берзата. Дискусијата за тоа дали треба или не треба да се ангажираат, односно да им се дозволи да дејствуваат, не треба да се меша со нивниот статус на законски формирани комерцијални фирми;

меѓународни компании. ПВК имаат тенденција да нудат услуги на меѓународно ниво и да склучуваат договори како со домашни така и со странски клиенти. Желбата за профит и нивното меѓународно работење е она што ги поттикнува некои коментари да ги означат ПВК како платенички фирми;

нудење услуги. ПВК како одбранбени изведувачи, дејствуваат во подрачја на одбраната и обезбедувањето. Сепак, за разлика од одбранбените изведувачи, тие сè

повеќе се услужно ориентирани отколку капитално интензивни. Со други зборови, тие не произведуваат воена опрема, туку даваат инструкции на клиентите за тоа како да постапат при војување и обезбедување;

потенцијал да се применува сила на систематски начин. ПВК најчесто вработуваат поранешен воен и полициски персонал, па оттука е и повикувањето на воени и на паравоени средства. На тој начин нивната работна сила поседува знаење за употреба на смртоносно оружје и воедно персонал кој обезбедува вооружена заштита на опасни локации. Сепак, често потенцијалот не се вулгаризира на овој начин и тој вклучува само експертиза својствена за давањето услуги. И на двата начина, алудирајќи на употреба на сила на систематски начин имплицира состојба на подготвеност карактеристична за персоналот на ПВК, но не и за персоналот за обично обезбедување. (Ortiz Carlos, 2010).

Вториот дел од дефиницијата се однесува на примената, односно пренесувањето на знаењето за примена на сила. Конструирана е врз основа на сегментите на услуги опфатени со анализата на типологии (борба, обука, поддршка, безбедност, разузнавање и реконструкција):

засилување. Ова се случува кога ПВК даваат услуги кои директно или индиректно ги подобруваат воените способности на клиентите, односно ги засилуваат;

трансфер. Ова се манифестира кога се нудат услугите за обука, бидејќи тие го одразуваат недостатокот на одредена експертиза на одредени сили или агенции на кои истата се трансферира;

олеснување. Иако несмртоносно по природа, обезбедувањето услуги од областа на оперативната поддршка и разузнавањето го олеснува развојот или примената на сила;

одвркање. Услугите за обезбедување во форма на вооружена или невооружена заштита, дејствуваат како активна или пасивна пречка за непријателските приватни сили кои ги доведуваат во опасност персоналот, инфраструктурата или активностите на догворната страна;

деактивирање. Реконструктивните средини често бараат услуги кои ќе придонесат за уништување на инаку смртоносните способности. Неексплодираната артилерија и располагање со оружје се добри примери за оваа способност за деактивирање. (Ortiz Carlos, 2010).

Дадената работна дефиниција е поставена на поширока платформа затоа што ги определува основните претпоставки за навидум различните услужни сегменти кои ги покриваат ПВК, но не треба да се заборава дека оваа дефиниција всушност дава „ус-

ловна“ концептуална согласност за да се согледа каква е улогата и самата структура на приватната воена компанија.

Значи, терминот „приватни воени компании“ беше и остана организациона етикета што се користи за диференцирање на овој вид фирма од конвенционалните фирми за обезбедување или од оние што не вработуваат високоспецијализиран персонал или не се способни да дејствуваат во опасно окружување. Со други зборови, не секој чувар на трговски центар може да се стреми успешно да дејствува во конфликтни зони или ефикасно да деактивира неексплодирана артилерија. Сепак, може да се каже дека оригиналното значење на терминот понекогаш се губи во академскиот превод. Постои уште една сложеност со поинакво потекло. Како резултат на контроверзиите кои произлегуваат од лабавата примена на терминот ПВК, некои фирми го преферираат понавивниот термин – приватни компании за обезбедување (ПКО). Од друга страна, некои научници ги сметаат ПКО како едноставно поелегантно име отколку ПВК. Но, сепак, терминот ПКО е повеќе изваден од контекст и се применува за конвенционални фирми за обезбедување. Ова не е само проблем од областа на семантиката. Неопходно е за читателот да се запознае со алтернативната терминологија која се користи за да се означат ПВК. Терминот ПВК, сепак, веруваме дека ја опфаќа суштината на овој вид услужна компанија и го олеснува учењето на оваа тема, бидејќи потекнува од 90-те години на минатиот век, а не само од конфликтот во Ирак па наваму. (Schulz, Sabrina; Yeung, Christina, 2005).

Денес на пазарот постојат многу приватни воени компании. Некои од најпознатите кои дејствуваат во меѓународни рамки се: Blackwater (САД), DynCorp International LLC (САД), Military Professional Resources Inc. (САД), Vinnell Corporation (САД), Armor Group (Велика Британија), Control Risks Group (Велика Британија), Erinys International Ltd (Велика Британија / Јужна Африка). Повеќе за овие компании, како и за каталогот на услугите што ги нудат може да се најде на нивните веб-сајтови. Значи, приватните воени компании постојат во многу земји, но сегашниот тренд покажува дека нивниот број се зголемува, особено во конфликтните региони, каде што бизнис компаниите имаат потреба од поголема заштита од онаа што може да им ја обезбеди државата. Се смета дека тие се позаинтересирани за заштита на приватниот имот и персонал отколку за воената страна во конфликтот. Сепак, во практика, компаниите многу често ја комбинираат воената и безбедносната експертиза поради тоа што се смета дека и двете се од подеднакво значење и неопходни во одредени региони (Славески С., 2009).

УСЛУГИТЕ ШТО ГИ НУДАТ ПРИВАТНИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ АКТЕРИ

Приватните безбедносни актери се нераскинлив дел на јавната безбедност која во основа се дели на public polising и на private polising. Во однос на првиот елемент, станува збор за извршување работи врзани со јавниот ред и мир, и генерално овие работи ѝ се подведени пред сè на полицијата, додека вториот елемент ги обединува работите кои се врзуваат за имотната и за личната безбедност на граѓаните и нив најчесто ги извршуваат приватните безбедносни актери. Приватните безбедносни актери развиваат директна соработка со субјектите на системот на национална безбедност, а таа соработка најчесто се изразува со неговото приближување од маргините кон центарот на случувањата. Со тоа приватните безбедносни актери стануваат нераскинливо поврзани со сите ангажмани на субјектите на системот на национална безбедност.

Приватните безбедносни актери ја надминаа улогата само да обезбедуваат приватен имот. Тие активно се вклучени во одржување на јавниот ред, истраги на злосторства, апсење и приведување на јавни места. Тие се вклучени во активности кои некогаш беа извршувани само од страна на полициските сили. Со тоа линијата меѓу јавната и приватната сопственост и кој е одговорен за одржување на јавниот, а кој за приватниот простор станува заматена. (Robertson Cliff and Birzer L. Michaiel, 2012).

Ова заматување ја создава и основната дилема и често се поставува прашањето: „Каков вид услуги даваат овие безбедносни актери?». Приватните безбедносни актери преку нивните репрезенти приватните безбедносни компании (PSCs) нудат три широки категории услуги за надворешна безбедносна поддршка и тоа: оперативна поддршка, воено советување и обука, како и логистичка поддршка. Приватните безбедносни компании, исто така, нудат внатрешни безбедносни услуги почнувајќи од обезбедување места (вооружено и невооружено), превенција на криминал и разузнување. Сингер ги поделил овие компании од врската меѓу примарните услуги што ги даваат до „врвот на копјето» во „просторот на војувањето». Услуги што се најблиску до врвот на копјето се оние што се на предна линија на војување, обично најопасни и смртоносни. Според Сингер, ова води до разлики меѓу еден вид фирми што обезбедуваат имплементација и команда, други компании што обезбедуваат советување и обука, и трети компании што обезбедуваат воена поддршка. Во практика, иста приватна безбедносна компанија може да обезбеди еден, два или повеќе видови услуги. Навистина, со оглед на начинот на кој овие фирми ги исполнуваат договорите од базата на податоци и рекламирањето, лесно им е да преминат од еден во друг вид услуги. (Williams P.D., 2008).

Најмувањето на приватните безбедносни компании вклучува склучување договори за повеќе видови услуги, т.е. функции меѓу кои најчесто се: борба против пиратство, преговарање, олеснување откупи, обезбедување критични инфраструктурни точки, безбедност на крајбрежјата, обезбедување јавни установи, мониторинг и патроли, инсталирање алармни системи, разузнувачки активности, асистенција при хуманитарна помош, вооружен транспорт, обезбедување и менаџирање со затвори, директна вклученост во хуманитарни операции во странство, истражувања и иновации во технологијата итн. (Buzatu A. and Buckland B., 2010).

Ова подразбира повеќемилионска армија од платеници, годишни приходи од стотици милијарди долари, илјадници фирми кои варираат според моќта и ресурсите и нивна инфилтрација во сите аспекти на дејствување. Намалувањето на монополот на употреба на сила од страна на државата и запаѓањето на цели територии во рацете на криминални групи кои условно „произведуваат“ закани по безбедноста ја зголемува потребата од ангажирање на приватните безбедносни компании, но од друга страна, дополнително го продлабочува јазот и недовербата меѓу приватниот и државниот безбедносен сектор. (Winkler, T., 2002).

Поголемиот дел од активностите на овие компании се легални и законски уредени, но сепак сè уште постојат матни зделки од „кучињата на војната“. Приватните безбедносни компании беа поврзани и со неколку афери и скандали во изминатите неколку децении и нивното име беше синоним за бруталност и кршење на човековите права, но сепак, современите компании имаат тенденција да остават добар јавен впечаток. (Mandel R., 2002). Денешните приватни безбедносни компании изложуваат јасна корпоративна природа, располагаат со тековни разузнувачки капацитети, а нивната добра репутација и можности им дозволуваат пребирливо да ги избираат оние кои ќе ги ангажираат врз основа на постигнатите резултати.

Сепак, може да се заклучи дека непостоењето јасна диференцијација на приватните безбедносни компании остава низа нејаснотии. Најчесто проблемите се јавуваат заради речиси автоматското подразбирање дека тоа се регистрирани корпоративни тела со правен субјективитет што нудат воени и безбедносни услуги од најразлична природа и за цели кои се различни од оние на платениците (Chaloka Beyani and Damian Lilly, 2011). Меѓутоа, исто така е точно дека постоењето на приватни безбедносни компании во согласност со видот на услугата што ја даваат имаат одредено влијание врз општата поделба што е направена, и тоа: на компании за физичко обезбедување; на компании за

техничко обезбедување и на компании што даваат услуги за истрага и анализа на ризикот, односно услуги за управување со безбедносниот менаџмент. (Даничиќ, Милан; Стајиќ, Љубомир, 2011).

Приватните безбедносни компании при извршувањето на својата основна задача (чувари на луѓето, имотот и информациите), се одговорни пред повеќе инстанции. Така, тие се одговорни пред: клиентот кој го ангажирал приватното обезбедување (одговорност дека ќе бидат направени сите напори за да се обезбедат ефикасно неговиот имот или неговиот телесен интегритет од разни природни и вештачки закани; спречување, откривање и соодветно реагирање на закани; обврска да ги извршуваат овие надлежности како начин што ќе му овозможи на клиентот да има доверба дека нема да биде загрозувана неговата безбедност или дека ќе треба да платат значителни штети поради однесувањето на приватното обезбедување); јавноста (одговорност да комуницираат со органите кои се надлежни за спроведување на законот и правниот систем каде што е потребно, како приведување и задржување на некој кој сторил кривично дело). Во сите овие ситуации главна должност на приватните безбедносни компании е да набљудуваат, да одвратат, да забележуваат и да евидентираат сè што е од значење за правилна заштита на безбедноста и сигурноста на клиентот. (Chaloka Beyani and Damian Lilly, 2011).

СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ МЕЃУ ПРИВАТНИТЕ ВОЕНИ КОМПАНИИ И ПЛАТЕНИЦИТЕ

Во литературата често како синоними за приватни воени компании се користат термини како што се компании на платеници и приватно обезбедување. До пред извесен период платеник беше стандардниот израз за актерите во конфликт кои вообичаено беа мотивирани само од личната корист. Овој израз се појавува во некои меѓународни договори што беа критикувани заради недоволната прецизност, бидејќи се сè повеќе фокусирани на мотивираноста за изведување акции, што тешко може да се идентификуваат, отколку на самите акции.

Во основа платениците се личности-авантуристи кои немаат поширока поддршка, но се инспирирани од барање возбуда, како и пари, во проблематичните места. Тоа се лица кои работат надвор од државниот систем и се појавуваат таму каде што има распаѓање на внатрешниот ред, а се појавуваат како инстант воена сила со „сомнителна“ стручност. Сензационалистички сликата за овие платеници е дека тие се смели, опасни и дестабилизирачки елемент. Како што забележал Хуан Карлос Зарате „овие независни пла-

теници ангажирани наспроти ограничувањата на системот на националната државност во XX век и навидум мотивирани само од паричен интерес, беа гледани како шокантен анахронизам.“ (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Без разлика дали се работи за самостоен платеник или за група платеници кои се подготвени да нападнат како приватна армија, дури кога се организирани во легално партнерство, како група не можат да постигнат сè и да се претстават како компанија. Петер Сингер има откриено повеќе видови платеници како: странци, независни или организирани и структурирани сили, мотивирани од парите, а не од политички причини, регрутирани да ги избегнат легалните забрани, фокусирани на борба. (Singer P, 2009).

За разлика од платениците, приватните воени компании не се поразлични од која било друга бизнис- компанија, така што од легален аспект тие имаат иста структура, права, должности и обврски. Контролата ја вршат одбор на директори, а компанијата има и група акционери кои добиваат дивиденди од профитот на компанијата и преземаат активности за да го зголемат профитот. Со други зборови, без разлика на обидот приватните воени компании да се претстават како несебичен инструмент за слобода и демократија, тие се позиционираат како доброволна организација или како меѓувладина организација и невладини хуманитарни спасители низ хуманитарните интервенции или едноставно како поддржувачи на останатите комерцијални компании и тие имаат една единствена функција за сите бизнис-компаниии – едноставно да го зголемуваат профитот за своите акционери. (Jansen M.C., 2001).

И покрај одредени сличности на приватните воени компании со другите бизнис-компаниии, сепак постои евидентна разлика. Тоа што ги одделува приватните воени компании од другите бизнис-компаниии е природата на услугите што ги даваат на клиентите. Приватните воени компании се подготвени да се вклучат во смртоносно насилство за одредена цена. Со други зборови, профитабилните бизниси влетуваат во критичка политичка цел. Не само што нивните методи дозволуваат и вклучуваат убиство, смртта на непријателот може да има специфична цел. Односно, убиствата или ангажирање за убиство може да биде важен дел од нивната мисија. Исто така, покрај целта – обезбедување безбедност, е фактот дека некои од нив се ангажирани за да остварат специфична цел, а тоа е да ги убијат непријателите. Уште подалеку, сивата зона на вооружениот персонал во борбената зона и борбените подрачја на цивилите ја прави разликата помеѓу осигурување на безбедноста и борците неважна во важен контекст. Во многу делови на светот се препорачува дека ангажирањето за убиство е, или барем треба да биде, нелегално. Дали

ова се однесува и на компаниите кои се ангажирани за убиства? Ова прашање води до главното прашање: „Што прави присуството на компаниите што го менува она што во други околности ќе биде наречено платеништво?“ Глобалниот одговор е јасен: моќта! (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Моќта на приватните воени компании доаѓа од способноста на компанијата да обезбеди значајни суми капитал. Големината на пазарот на приватните воени компании и зголемиениот потенцијал ги прават привлечни за инвестирање, им овозможува да прават сè повеќе капитал, да ги зголемуваат и да ги продаваат своите услуги, ги прави помоќни учесници во политиката, во бизнисот и во остварување на безбедноста. Приватните воени компании олеснети од колективните форми, станаа позначаен воен потенцијал од државните безбедносни актери. На пример, приватните воени компании на подрачјето на Ирак станаа едни од водечките светски војски. Оваа големина и моќ ја менува во голема мера политичката карта во која луѓето и државите традиционално настапуваа и постојано се натпреваруваа за контрола на ресурси. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Од изнесеното може да се констатира дека меѓу приватните воени компании и платениците постојат експлицитни дивергентни разлики. Во овој контекст, Сингер забележува дека идните разлики помеѓу приватните воени компании и платениците се следните: структура на компанијата, бизнис профит пред индивидуален профит, јавен легален ентитет, сеопфатни и разновидни клиенти, финансиски пазар. (Singer P., 2009).

Постојат најмалку четири причини зашто државите не ги изедначуваат платениците со приватните воени компании, и покрај тоа што некои приватни воени компании обезбедуваат платенички (борбени) услуги. Прво, дефиницијата за платеник е насочена кон идентификување и одвраќање на индивидуалните актери. Оваа цел е евидентна во нацртот од 1989 година предложен во Меѓународната конвенција против регрутирање, користење, финансирање и обука на платеници што се концентрира на регрутирањето и употребата на одделни платеници или за статусот на индивидуалните платеници, ако тие се фатени за време на борбата. Денешната реалност е дека корпорациите, а не индивидуалците се тие кои сега обезбедуваат приватни воени услуги, вклучувајќи ги и традиционалните платенички услуги т.е. обезбедување кривично ориентирани борбени сили. Ова корпоративно преформулирање е главната причина зошто државите не се во состојба или не сакаат да се направи директна споредба меѓу одделните платеници на старата и на новата корпоративна приватна воена компанија. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and

Newell Virginia, 2009).

Втората причина е дека белегот на еден платеник – борба за продажба, не е карактеристика за мнозинството на ПВК. Само мал број ПВК обезбедуваат офанзивна противуслуга. До денес државите не се обиделе да ја реконструираат ПВК индустријата со диференцирање меѓу ограничен број борбено подготвени ПВК и побројни ПВК кои обезбедуваат поддршка на безбедносните служби, но не се вклучуваат во борба како основна дејност. Според тоа, за да се регулираат ПВК државите прво мора да разликуваат широк спектар на ПВК, и да се прави разлика не само меѓу ПВК, но, исто така, и меѓу активностите на една голема ПВК, што може да обезбеди широк спектар на услуги. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

Трета причина е тоа што пречистениот маркетинг, софистицираното лобирање и професионалните бизнис практики на современите ПВК им даваат кредибилитет и ги поттикнуваат државите да ги третираат поинаку од платениците. Додека државите од една страна стереотипски гледаат на платениците како партиски недисциплинирани, зловни и индивидуално неадаптирани, мотивирани само од можноста да добијат пари, од друга страна, тие имаат тенденција да гледаат попозитивно на ПВК. Накратко, додека ПВК се гледаат како корпоративни и како веродостојни партнери, традиционалните платеници од аспект на државата се несигурни и без кредибилитет.

Четвртата причина зошто државите се резервирани да ги изедначат ПВК со платениците, вклучува економски рационализам и тенденција кон политиките кои бараат да се зголеми ефикасноста на јавниот сектор преку воведување конкуренција во приватниот сектор. Во овој контекст, државите гледаат финансиска и политичка предност во користењето на ПВК како ефикасен воен понудувач на услуги. (Sheehy Benedict, Maogoto Jackson and Newell Virginia, 2009).

ЗАКЛУЧОК

Приватните воени компании може да се заклучи дека се јасно структурирани и хиерархиски подредени регистрирани корпоративни асоцијации коишто даваат услуги од безбедносен карактер и се натпреваруваат за да добијат работни места со други такви компании на пазарот. Тоа се компании чија цел е да се направи профит со давање услуги првенствено во конфликтни области, но и во неконфликтни области.

Приватните воени компании се јавуваат во различни форми и се формирани за давање различни услоги од мали до големи консултантски фирми, за работа во делот на

обезбедување храна и воена помош, до нудење класична воена логистичка поддршка и одржување на вооружувањето. На тој начин тие се одредена форма на одговор и се главна алатка на владите за осигурување на безбедноста.

Значи, приватните воени компании нудат широк спектар на услуги кои ги даваат на глобалните играчи – меѓународните организации, магнатите за експлоатација на ресурси, невладините организации и на крајот – самите влади. Со тоа, нивното присуство е сè поочигледно во различни региони, а со тоа и нивната инволвираност во решавањето на многу конфликти е очигледна.

Денес постојат размислувања дека приватните воени компании служат да вработуваат платеници, односно се ставаат на располагање на овие компании за остварување на одредени цели. Општиот заклучок е дека приватните воени компании функционираат како и другите компании од бизнис-заедницата и преземаат активности за да остварат профит. Тоа можат да го направат со ангажирање на одредена категорија луѓе кои се подготвени да нападат одредени цели во корист на приватните воени компании, односно се организирани во легално партнерство на најдобар начин да ја претстават компанијата која, пак, се труди да ја оправда својата цел на постоење.

ЛИТЕРАТУРА

1. Abrahamsen, R., Williams, M.: Security beyond the state. Private security in international politics. Cambridge University Press, 2011.
2. Avant, D.D.: The Market for force: the consequences of privatizing security. Cambridge University press, 2005.
3. Avant D., "The Privatization of Security : Lesson from Iraq", Orbis, Spring 2006, Volume 50, Number 2.
4. Бакрески О., Контрола на безбедносниот сектор, Филозофски факултет, Скопје, 2012.
5. Benedict, Sheehy, Maogoto Jackson and Newell Virginia, Legal Control of the Private Military Corporation, Polgrave Macmillan, Now York, 2009.
6. Buzatu A., Buckland, B.: Private military and security companies: Future challenges in security governance. DCAF Working paper no.3.
7. Winkler, T., Managing change: The Reform and Democratic Control of the Security Sector and International ORDER, DCAF, Geneva, 2002.
8. Williams P.D., Security Studies: An Introduction, Routledge, London and New

- York, 2008.
9. George B.; Button M.: Private Security, Perpetuity press, Leicester, 2000.
 10. Gusy Ch.: Polizeirecht, J.C.B. Mohr, Tübingen, 1994.
 11. Green, Gion, i Raymon C. Farber. Uvod u bezbjednost. Los Angeles: Security World Publishing Co., 1975
 12. Mandel R., Armies Without States. The Privatization of Security. Lynne Rienner Publishers, 2002.
 13. Мала политичка енциклопедија, Институт политичких наука, Београд, 1966.
 14. Маслеша Р.: Теорије и системи сигурности, Магистрат, Сарајево, 2001.
 15. Nemeth C., Private Security and the Law, Fourth edition. Elsevier, 2012.
 16. Chaloka Beyani and Damian Lilly, Regulating Private Military Companies, London : International Alert, 2001. Ohio, 2012
 17. Carmola, K.: Private security contractors and new wars: Risk, Law and Ethics. Routledge, Contemporary security studies, 2010
 18. Principles of Security Management, Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2005.
 19. Percy, S.: Mercenaries: The history of a norm in International relations. Oxford University Press, Oxford, 2007.
 20. Percy, S.: Regulating Private security. Taylor and Francis, 2013.
 21. Purpura, P.: Security and Loss prevention: An introduction; Sixth Edition. Elsevier, 2013.
 22. Richards, A., Smith, H.: Addressing the Role of Private security companies within the Security Sector Reform programs, GSDRC, 2007.
 23. Robertson Cliff and Birzer L. Michael, Introduction to Private Security, Prentice Hall, New Jersey Columbus.
 24. Tzifakis Nikolaos, Contracting out to Private Military and Security Companies, Centre for European Studies, 2012.
 25. Chesterman, S., 'Shared Secrets: Intelligence and Collective Security', Lowy Institute Paper 10, (Double Bay: Lowy Institute for International Policy, 2006.
 26. Славески С., Безбедносен систем, Европски универзитет, Скопје, 2009, стр. 173.
 27. Современа македонска одбрана, вол. XI, бр. 19, април, 2010.
 28. Hans Born, Marina Caparini, and Eden Cole, Regulating Private Security in Europe: Status and Prospects, Geneva Centre for the Democratic Control of

- Armed Forces (DCAF), Policy Paper – Nº20, 2007.
29. Ortiz Carlos, *Private Armed Forces and Global Security*, Praeger, An Imprint of ABC-CLIO, Santa Barbara, California – Denver, Colorado – Ohford, England, 2010.
 30. Schulz, Sabrina; Yeung, Christina: *Private Military and Security Companies and Gender*, DCAF, Geneva, 2005.
 31. Fabien, Mathieu; Dearden, Nick: *Corporate Mercenaries: The Threat of Private Military and Security Companies*, War on Want, London, 2006.
 32. Jansen M.C., *Value Maximization, Stakeholder Theory, and the Corporate Objective Function*, *European Financial Management Review*, 7, 2001.
 33. *The General Assembly, International Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*, 34/44, Cong.Rec.306, 1989.
 34. *Corrections, Public Safety and Policing: Private Investigator and Security Guard Training Manual*, Ministry of Justice and Attorney General of Canada, 2008, pp. 5-10.<http://www.dcaf.ch/index.cfm>
- www.blackwaterusa.com
www.dyn-intl.com
www.mpri.com
www.vinnell.com
www.armorgroup.com
www.crg.com
www.erinysinternational.com